

Openingstekst: Psalm 137 (enkele verzen, in de hertaling van Huub Oosterhuis)

Aan de stromen van Babel-Verwarring
daar zaten wij.
En als wij dan dachten aan thuis,
aan onze Zonnelichtstad, huilden wij.

En aan de wilgen die daar bloeien
hingen wij onze harpen.
Want die ons deporteerden
vroegen ons te zingen, de beulen –
dat wilden ze weleens horen,
mooie liedjes
over onze Zonnelichtstad Sion.

Maar dat konden wij niet
onder een vreemde hemel
zingen over Ik-zal.

Zou ik jou ooit vergeten,
sterve mijn rechterhand.
Zou ik jou niet meer gedenken,
laat mijn lippen verstommen

Lezing: Daniël 1, 1-20 Identiteit bewaren

In het derde regeringsjaar van Jojakim, de koning van Juda, trok Nebukadnessar, de koning van Babylonië, op naar Jeruzalem en belegerde de stad. De Heer leverde Jojakim, de koning van Juda, aan hem uit en gaf hem een deel van de voorwerpen van Gods tempel in handen. Nebukadnessar nam ze mee naar Sinear, naar de tempel van zijn eigen god, en liet ze daar in de schatkamer zetten. De koning gaf het hoofd van zijn eunuchen, Aspenaz, opdracht een aantal Israëlieten van koninklijke en voorname afkomst naar zijn paleis te brengen. Het moesten jongemannen zonder lichamelijke gebreken zijn, aantrekkelijk om te zien, rijk aan kennis, ontwikkeld en met een scherp verstand, en bovendien geschikt om aan het hof te dienen. Aspenaz moest hen onderwijzen in de geschriften en de taal van de Chaldeeën. De koning wees hun een dagelijkse hoeveelheid toe van de spijzen en de wijn van zijn tafel. Na drie jaar onderricht zouden ze in dienst van de koning treden. Onder hen waren enkele Judeeërs: Daniël, Chananja, Misaël en Azarja. Maar de hoofdeunuch gaf hun andere namen; Daniël noemde hij Beltesassar, Chananja Sadrach, Misaël Mesach en Azarja Abednego. Daniël was vastbesloten zich aan de reinheidsvoorschriften te houden en hij vroeg de hoofdeunuch toestemming zich van de spijzen en de wijn van de koninklijke tafel te mogen onthouden. God zorgde ervoor dat de hoofdeunuch Daniël gunstig gezind was. Toch zei de hoofdeunuch tegen hem: 'Ik ben bang voor mijn heer, de koning; hij heeft bepaald wat jullie zullen eten en drinken, en als hij vindt dat jullie er slechter uitzien dan jullie leeftijdsgenoten zal hij mij daarvoor verantwoordelijk stellen.' Daarop richtte Daniël zich tot de kamerheer die de hoofdeunuch aan hem en aan Chananja, Misaël en Azarja had toegewezen: 'Neem de proef op de som en laat uw dienaren tien dagen alleen groente eten en water drinken. Vergelijk ons uiterlijk daarna met dat van de jongemannen die de koninklijke spijzen eten, en beslis dan over uw dienaren op grond van wat u ziet.' De kamerheer ging op het voorstel in en gaf hun tien dagen. Aan het eind van de tien dagen zagen zij er gezonder en beter doorvoed uit dan

alle jongemannen die de koninklijke spijsen voorgezet hadden gekregen. Dus diende de kamerheer hun geen koninklijke spijsen en wijn meer op, maar gaf hij hun alleen nog groente. En God schonk de vier jongemannen wijsheid, kennis en verstand van alle geschriften; bovendien was Daniël bij machte alle mogelijke visioenen en dromen uit te leggen.

Toen de door de koning vastgestelde tijd verstreken was, leidde de hoofdeunuch alle jongemannen voor Nebukadnessar. De koning sprak met hen, en niemand kon zich met Daniël, Chananja, Misaël en Azarja meten. Zij traden in dienst van de koning. En over welke kwestie van wijsheid of inzicht de koning hen ook raadpleegde, hij vond hen tien keer zo voortreffelijk als alle magiërs en bezweerders in heel zijn rijk.

Overweging

‘Aan Babels stromen zaten wij gevangen. Daar weenden wij van weemoed en verlangen.’

De auteurs van de psalmen 126 en 137 beschrijven het leven van Judeeërs, die na de inname en verwoesting van Jeruzalem¹ zijn weggevoerd naar Babylon. Zij schetsen een beeld van groot verdriet, van heimwee naar Jeruzalem en de tempel, en van cynische bewakers².

De ballingen leven ‘als ontheemden’ in een ver land en verlangen ernaar om weer terug te keren naar hun geboorteland. Daniël en zijn vrienden waren jonge mannen uit de bovenlaag van de Judese bevolking, die na de verovering van Jeruzalem terecht kwamen aan het hof van de Babylonische koning Nebukadnezar. Zij worden gedwongen om in den vreemde een nieuw bestaan op te bouwen. Koning Nebukadnezar dacht: Ik kan deze jongeren vormen precies hoe ik ze hebben wil.

Hij wil ze opleiden tot topambtenaar en adviseur. Een gouden toekomst.

Maar in een andere cultuur. De vraag voor deze jonge mannen was al gauw: Blijven we trouw aan ons eigen geloof en onze tradities of passen we ons volledig aan?

Ik denk dat er ook in ons leven zulke kruispunten zijn of waren. Bij iedere verandering in ons leven, studie, baan, huwelijk, gezin en/of carrière in het buitenland ..., stelt zich opnieuw de vraag: wat betekent het geloof voor mij?

Koning Nebukadnezar doet zijn best om de jonge mannen te assimileren: Ze worden onderwezen in de geschriften en de taal van de Chaldeeën. Daarmee opent zich voor hen ook een nieuwe wereld van kennis en kunde.

Zij mogen aanzitten aan de koninklijke tafel met verfijnde gerechten en de beste wijn. Samen eten verbreedert. Tegelijk is het een poging om ze hun eigen dieet, de Joodse spijswetten, te laten vergeten of in ieder geval te verwaarlozen. De derde pijl op de boog is dat ze andere namen krijgen. De namen van Daniël en zijn vrienden herinneren aan de God van Israël.

Daarom krijgen ze nieuwe namen, namen die verwijzen naar heidense goden. Hun ontvoerders probeerden door het veranderen van hun namen ook hun identiteit te veranderen, ongetwijfeld in de hoop, dat deze nog jonge mannen op ten duur zouden vergeten, wie ze zijn en waar ze thuishoorden.

Alles wat herinnert aan de godsdienst van hun kindheid moet zo veel mogelijk worden uitgewist.

Daniël en zijn vrienden proberen te integreren in het nieuwe land, maar ze willen tegelijkertijd hun Joodse identiteit behouden en volgens de Joodse traditie blijven leven, trouw aan hun God. Daniël keert zich niet tegen het onderwijs of tegen de nieuwe naam,

ondanks het feit dat hij dan de naam van een afgod draagt. Alsof hij zeggen wil: Jullie mogen bijna alles van me afnemen, mijn land, mijn volk, mijn cultuur, maar niet mijn geloof en mijn dieet.

De specifieke spijswetten zijn één van de pijlers van de identiteit van de Judeeërs. ‘Je bent wat je eet.’, wordt soms gezegd. Daniël neemt dat heel letterlijk. Het voedsel van de koninklijke tafel (tenminste bepaalde delen ervan) maakt hem ‘onrein’ of omdat hij het sowieso niet mag eten (zoals varkensvlees) of omdat het misschien offergaven aan heidense goden waren.

Naar onze tijd vertaald zou de vraag kunnen zijn: Welke keuzes maken wij bij ons dieet?

¹ 586 v. Chr. De Babylonische ballingschap duurde tot 539 v. Chr.

² Bewakers vroegen met een stem vol spot: ‘Bezing nog eens die stad van jullie God.’

Slaan we bepaalde dingen over en waarom³? Wat vinden we belangrijk als het om ons dagelijks voedsel gaat? De prijs? Het makkelijke aanbod? Of gezond en gevarieerd?

Plaatselijke productie en/of biologische aanbouw? Zelf de maaltijd toebereden met verse ingrediënten of kant-en-klaarmaaltijden?

Bij wijze van experiment wordt Daniël en zijn vrienden toegestaan, om strikt vegetarisch te eten en geen wijn te drinken. Joden mochten best wijn drinken, maar de wijn aan de koninklijke tafel kon iets te maken hebben met een offer in een heidense tempel. Daniël kiest hier dus het zekere voor het onzekere.

De jonge mannen bloeien op door hun vegetarische en alcoholvrije dieet en blijken na enige tijd fitter te zijn dan de anderen; niet alleen lichamelijk, ook het verstand van deze jonge mannen ontwikkelt zich bovengemiddeld.

We kennen gelovigen die zich voor een groot deel van de seculiere wereld afschermen, geen TV of bioscoop, eigen scholen en kerken. Ze creëren een eigen bubbel met gelijkgezinden.

Daniël kiest voor een andere weg. Hij staat open voor een andere cultuur, voor een nieuwe wereld van inzicht en kennis. Hij studeert ijverig en participeert aan het leven aan het hof, maar tegelijkertijd wil hij niet vergeten wie hij is en waar hij vandaan komt, en op een manier die bij hem past trouw blijven aan zijn God. Dat de jonge mannen de kracht vinden om, met alle gevolgen van dien, ook in den vreemde een eigen weg in te slaan, toont volgens mij het belang van opvoeding.

Al vroeg werden ze als kinderen vertrouwd gemaakt met woorden, gebeden en liederen over de liefde en trouw van hun God. Anders waren ze waarschijnlijk 'weerloos' geweest en makkelijk ingepast worden in de mal van een andere cultuur en een ander geloof.

Ook in onze tijd speelt de spanning tussen aanpassen en integreren én behoud van de eigen identiteit steeds weer een belangrijke rol. Kunnen we de bijbelse Judeeërs prijzen om hun vasthouden aan de eigen identiteit en tegelijkertijd aanpassing en assimilatie aan onze normen en waarden eisen van Nederlanders met een migratieachtergrond, van vluchtelingen die hier een veilig thuis zoeken?

Het verhaal over Daniël en zijn vrienden houdt ons een spiegel voor. Hoe verhoud jij je tot je leefomgeving? Veel mensen bekritisieren ons geloof of maken het belachelijk. Tot welke keuzes leidt het in onze tijd als we trouw willen blijven aan ons geloof? Wanneer zeggen wij uit overtuiging: 'Neen, hier doe ik niet aan mee'?

'Dare to be a Daniel. Dare to stand alone.

Dare to have a purpose firm. Dare to make it known. -

Durf te zijn als Daniël! Durf alleen te staan!

Durf een duidelijk doel te hebben en durf dit ook aan anderen bekend te maken!'

Zo zongen veel kinderen met de woorden van een bekend zondagsschoolliedje. Ook in onze tijd durven jonge mensen zich op die manier in de wereld op te stellen⁴ en hun overtuiging te volgen met alle gevolgen van dien. Het zijn vaak jonge mensen met ruggengraat die niet bang zijn voor wat de overheid verordend heeft en voor wat anderen ervan vinden.

Christelijk geloof, navolging van Jezus, wordt zichtbaar in wie je bent, hoe je leeft en welke keuzes je maakt. Mag van christenen niet worden verwacht, dat ze niet met alle winden meewaaïen, dat ze hun geweten volgen en zich daarom soms juist niet aanpassen en zelfs op verschillende manieren in opstand komen b.v. tegen onrecht en onrechtvaardigheid, tegen uitsluiting en discriminatie, en dat ze zich inzetten voor gerechtigheid, armoedebestrijding en vrede, voor het behoud van de schepping?

De koning had echte Babyloniërs van Daniël en zijn vrienden willen maken, maar diep in hun hart blijven ze ballingen uit Juda, omdat ze bij God en zijn volk willen blijven horen. Misschien leidde hun andere manier van leven soms tot vragen: Waarom kiezen jullie voor een ander dieet? Waarom doen jullie niet overal aan mee? Waarom bidden jullie tot een andere God dan wij? Misschien konden zij dan vertellen over hun God. Hoe laten wij zien dat we bij God willen horen?

³ b.v. vanwege gezondheidsredenen en/of overtuiging

⁴ Denken we b.v. aan de demonstranten van *Extinction Rebellion*.

Kunnen bekenden en onbekenden dat aan ons en onze leefwijze merken? Ook onze (vrijzinnig christelijke) manier van leven kan vragen oproepen en misschien ook de mogelijkheid bieden om over ons geloof te vertellen.

Net als Daniël en zijn vrienden leven -volgens de apostel Paulus- ook wij, als volgelingen van Jezus, 'als ontheemden'⁵ en wordt ook op ons voortdurend druk uitgeoefend om ons aan te passen aan deze wereld, aan haar manier van denken en haar waarden en normen.

'O God, wij bouwen als ontheemden, wij wonen en wij blijven vreemden.' In het lied van Jan Wit is inhoudelijk aansluiting gezocht bij een uitspraak in de brief aan de Hebreeënen: 'Onze woonplaats is immers niet blijvend, wij kijken juist verlangend uit naar de stad die komt.'⁶

'Wij wonen en wij blijven vreemden, bestemd voor hoger burgerrecht.' Met deze woorden reikt de aardse mens uit naar een gedroomde toekomst, naar een woning in de stad 'waar God het fundament van legt'. Het hele lied', schrijft Jan Wit, 'is bedoeld als een bevestiging, zowel van de opdracht van de mensen om de aarde trouw te blijven als van de noodzakelijkheid van onthechting.'

'Menigeen ging zelf op pad, daar hij thuis geen vrede had.'

We kunnen ons ergens soms een vreemdeling voelen, niet thuis. Wie voor langere tijd in den vreemde heeft gewoond zal het gevoel herkennen. Een vreemde, soms onbegrijpelijke taal, andere omgangsvormen en manieren van leven kunnen ons dan doen verlangen naar het vertrouwde van thuis. Maar om je vreemdeling of ontheemd te voelen hoeft je niet per se naar het buitenland te gaan. Je kunt die ervaring ook opdoen als je begint aan iets nieuws, een nieuwe school, opleiding of baan, bij een verhuizing -zeker bij een 'gedwongen' verhuizing naar een verpleeghuis- of als je op een andere manier ineens bij een nieuwe groep mensen terechtkomt. Het kan zelfs gebeuren, als we even weer terug zijn op de plek waar we ons vroeger thuis hebben gevoeld, en ineens merken dat we ervan vervreemd zijn geraakt.

Je kunt nooit meer terug naar een plek van vroeger. Alles is veranderd. Het is dezelfde plek niet meer. Ontheemd kan ook iemand zijn die zich nergens thuis voelt.

De hoofdpersoon van de roman *Ontheemd* van Elie Wiesel zegt: 'Je moet me begrijpen: natuurlijk leef ik in een prachtig land, (-) maar diep in mezelf blijf ik een ontheemde.'

Als je ontheemd bent, dan heb je geen heem meer, geen 'Heimat', dan ben je zonder de vertrouwde omgeving, zonder thuis, heimatlos.

Het woord zelf zegt neutraal dat je iets niet (meer) hebt, maar het wordt niet gebruikt voor mensen die vrijwillig op reis gaan, op vakantie of op zakenreis. Ontheemd(en) worden vooral mensen genoemd, die op de vlucht zijn voor geweld, vervolging of natuurrampen.

Ook in onze tijd raken vele miljoenen mensen alles kwijt als gevolg van natuurgeweld of als gevolg van menselijk geweld.

'En vele duizenden, ontheemd, gevlucht uit eigen land, beducht voor tirannie, geweld, voor dood, voor moord en brand.'⁷ Een wereld vol armen, vluchtelingen, vol vereenzaamde en miskende mensen, heeft geen behoefte aan mooie woorden en grote beloften, een wereld vol ontheemden heeft behoefte aan daadkracht van mensen, die gevoed zijn door het verlangen te blijven geloven dat het anders kan.

Dare to be a Daniel.

Dare to stand alone.

Dare to have a purpose firm.

Dare to make it known.

'Wonen overall nergens thuis' - Het lied van Huub Oosterhuis beschrijft het lot van veel mensen die ooit voor de liefde, voor een betere toekomst, op de vlucht voor oorlog en geweld, of om welke reden dan ook hebben gekozen om hun geboorteland achter zich te laten en naar een ander land te gaan. Vaak met als gevolg dat je levenslang een vreemdeling blijft in het nieuwe land, iemand die er in de ogen van velen niet echt bij hoort.

⁵ Filippienzen 3:20-21 (of Psalm 119:19: *Ik ben een vreemdeling op aarde*)

⁶ Hebreeënen 13:14

⁷ Lied 997 in Liedboek voor de kerken; tekst: Herman G. Stuempfle jr.

Het lied spreekt van 'mensen die dromend een stem verstaan' en van 'mensen die opstaan en leven gaan'. Volgens de christelijke kerkvaders is iedere gelovige uiteindelijk een vreemdeling in deze wereld, een migrant, een pelgrim. We zijn altijd onderweg, op weg naar Gods nieuwe wereld. Als we daar ons leven op oriënteren, dan is het dus mogelijk: overal wonen, nergens thuis zijn en (toch) op weg zijn naar geluk.

'Here God, wij zijn vervreemden door te luisteren naar uw stem.

Breng ons saam met uw ontheemden naar het nieuw Jeruzalem.'⁸

Moge het zo zijn! Amen

Slottekst: Geloven (Marinus van den Berg)

Geloven in een wereld,
vol van geweld,
vol van cynisme,
van liefdeloosheid,
is zijn als een wereldvreemde.
Geloven in een wereld,
die vol is met mooie woorden,
en grote beloften,
en tegelijk vol armen,
vluchtelingen,
vereenzaamde en miskende mensen,
lijkt weinig geloofwaardig.
Het is niet vreemd
om niet te kunnen geloven
in een God die liefde is
en van mensen houdt.
Het is eenvoudiger om te zeggen
dat God niet bestaat.
En toch is er dat eeuwige
verlangen van mensen
om te geloven
dat het anders kan
en beter gaat worden.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl

⁸ Lied 802 in Liedboek voor de kerken; tekst: Jan Wit